

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ „ISTORIE. CIVILIZAȚIE. CULTURĂ.”

*Frăția paradoxală și istoria ciclică. Evrei și
egipteni în istorie și teologie*

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

Conducător de doctorat:
PROF. UNIV. DR. BOLOVAN IOAN

Student-doctorand:
ISTRATE LIGIA

2013

CUPRINS

Introducere	
1. Motivația alegerii temei	4
2. Contribuția subiectului cercetat	4
3. Cercetările anterioare cu privire la interferențele dintre evrei și egipteni.....	5
4. Ipoteza și definirea termenilor	9
5. Teza	13
6. Metoda de abordare. Conceptele aliya si yerida, hitkarvut si hitrakhut	14
7. Obiective	19
8. Metodologia de realizare	19
9. Rezultate	21
10. Limite	22
1. Istoria relației dintre evrei și egipteni din antichitate până în perioada modernă	23
1. Cuvânt înainte, abordările istoricilor	23
2. Între Biblie și istorie, evrei și egipteni în antichitate	27
a. Geneza cu privire la evrei și egipteni, evrei și arabi. Perioada patriarhală	27
b. Evreii în Egipt. Perceperea egipteană	36
c. Interferențele evreo-egiptene din perioada regalității	44
d. Egiptul în cărțile poetice și profetice ale Bibliei	51
3 Diaspora evreiască din Egiptul antic	59
a. Comunitatea evreiască din Elefantina	59
b. Perioada elenistică	66
c. Perioada romană	76
4. Perioada arabă. De la Muhammad la mameluci (641 - 1250)	93
a. Sursele pentru cercetarea perioadei arabe	93
b. Primele contacte dintre cele două părți și tradiția islamică privind raportarea la evrei	95
c. Urmașii lui Muhammad și cucerirea arabă. Cazul Egiptului	105
d. Evreii sub fatimizi, ayyubizi și mameluci	111
e. Personalități evreiești din perioada arabă a Egiptului	119
f. Arabizare, islamizare și elemente de sincretism	123

g. Comunitatea evreiască	128
5. Perioada otomană (1517-1922)	140
a. Cucerirea otomană și comunitatea evreiască	140
b. Slujbele evreilor și diferite legiferări	143
c. Cele trei mari religii din Egipt, tipuri de discriminări și încercări de reformă	148
d. Evrei importanți din Egiptul otoman	157
e. Incursiunile Franței și Marii Britanii în Egipt. Muhammad Ali și kediivii	158
f. Transformările din secolul XIX	162
2. Contemporaneitatea ca punct terminus al relației ciclice	164
1. Fiii Egiptului*	167
a. Origine	167
b. Limbă, cultură și ocupații	170
c. Derulările din prima parte a secolului XX	174
d. Viața politică	187
Qantara Vest*	200
a. Războiul de independență (1948) și repercusiunile lui	200
b. Situația evreilor egipteni între 1949-1954	207
c. Operațiunea Susannah	212
d. Războiul din 1956, context și rezultat	217
e. Perioada Republicii Arabe Unite	223
f. Războiul de 6 zile (1967), cauze și consecințe	228
g. Războiul de uzură	233
h. Războiul de Yom Kippur (1973)	235
3. Relația Egipt –Israel după dizolvarea comunității evreiești din Egipt	243
a. Anii de după războiul de Yom Kippur și încheierea Tratatului de Pace	243
b. Anii '90 și situația actuală	254
c. Concluzii și ultime considerente	257
4. Egiptul: cadru de lucru pentru pacea în Orientul Mijlociu. Suprerealismul „istoric”	272
a. România și conflictul din Orientul Mijlociu	272
b. Situația zonei și diverse abordări ale păcii	275
c. Pământul fertil al Egiptului.....	278

d. Este unitatea prezentă în textul religios iudaic?	279
1. Prima yerida în Egipt conform textului Genezei	279
2. Profeții tankhice	280
e. Egiptul ca și locul metonimic al exilului	281
f. Egiptul ca și loc al interacțiunii dintre cele două popoare	288
g. Contribuția posibilă	299
Concluzii	301
Dizolvarea comunității evreiești din Egipt	305
Index de cuvinte..... 3	307
Bibliografie	313
Bibliografie Primară	313
Bibliografie Secundară	319
Bibliografie Online	320
Softuri.....	324

1. Cuvinte cheie: Egipt, Israel, evrei, arabi, *alyia*, *yerida*, exil, diaspora, Avraham, Sara și Hagar, Torah, Muhammad, Coran, perioada otomană, 1948, 1956, 1967, 1973, 1978, 1979.

2. Cuprins

2. Ipoteza și definirea termenilor

Am realizat o incursiune în istorie și am adus la suprafață momentele în care cele două popoare s-au intersectat pentru a vedea dacă în zona respectivă a existat o continuitate a conflictului sau dacă această credință este doar o imagine zugrăvită greșit de situația actuală a Orientului Mijlociu, unde principalul conflict este cel evreo-arab. Am restrâns relația amintită la evrei și egipteni (pe care o abordez încă dinainte de arabizare) pentru că cele două popoare sunt cele mai grandioase din zonă, cât și cel mai populare datorită istoriei lor.

Stăm astfel în fața unei istorii foarte lungi și din acest motiv teza nu este una obișnuită. Istoria întâlnirii dintre cele două popoare începe în antichitate și continuă până în

perioada contemporană nouă, astfel vor fi abordate pe rând perioadele: antică (biblică, greacă, persană și romană), medievală și modernă (arabă și otomană), contemporană și recentă. Lucrarea nu dorește să atingă toate subiectele și nici să intre în adâncime, ea este o lucrare de ansamblu, o privire generală și este originală prin însăși această abordare, cărțile care au apărut pe subiect, limitându-se la perioade de timp mai reduse.

Datorită lui Fernand Braudel avem conceptul de *longue durée*, care pune în opoziție o istorie evenimențială cu una lungă de zeci de ani sau secole. În același timp, el este și solicitatorul unor lucrări de acest gen: “Nu este istoria dialectica perioadelor de timp, în felul său propriu o explicație a societății în toată realitatea sa? și, astfel, și a societății contemporane? Și aici rolul său ar fi să ne avertizeze împotriva evenimentului: nu te gânde doar la perioada scurtă de timp, nu crede că doar actorii care fac cel mai mult zgomot sunt cei mai autentici - există și alții, mai liniștiți. Ca și cum cineva nu ar fi știut asta deja!”¹

Spre deosebire de alte teze care tratează un eveniment anume, această lucrare aparține categoriei de *longue durée*. Ea abordează diferite piese ale aceluiași *puzzle*, atinge subiecte din domeniul istoric, politic, social, religios, economic, antropologic, etc. cu scopul de a crea o imagine cât mai completă a intersectării dintre evrei și egipteni.

Înainte de a purcede în această reconstruire a relației este nevoie de definirea / descrierea celor doi termeni “evreu” și “egiptean” pentru ca să se înțeleagă de cine anume se ocupă această lucrare.

Egiptenii antici sunt o populație hamitică care a trăit în nord-estul continentului african, de-a lungul fluviului Nil, teritoriu care se suprapune peste teritoriul Egiptului actual. Această populație a creat o cultură extraordinară, un sistem religios bine pus la punct și construcții magnifice, etc. Încă din antichitate, zona a fost râvnită de alte populații, care au domnit peste Egipt în diferite intervale de timp. Populația care s-a stabilit pe o perioadă îndelungată și care a avut cel mai mare impact a fost cea arabă (semitică), venită aici în Evul Mediu. Egiptenii de azi sunt o mixtură a vechilor egipteni cu națiile venite, dar și cu această populație arabă, de la care au preluat atât cultura, cât și religia – ceea ce până la urmă le-a modelat și stilul de viață.

Evreii antici sunt o populație semitică, născuți din patriarhul Avraham (din Mesopotamia), care la începuturile sale a călătorit în zona Israelului, Egiptului, Siriei, Teritoriului Palestinian și Libanului de astăzi, etc și s-a stabilit până la urmă în Canaan. Cu timpul, din familia patriarhului, s-a format un regat compus din formațiuni de triburi, care

¹ Fernand Braudel, *On History*, University of Chicago Press, Chicago, 1980, p. 38.

l-a rândul său s-a împărțit în alte două regate – Israel și Yehuda. Nu după mult timp după crearea regatelor, acestea au fost cucerite de alte puteri și populația dusă în valuri, forțat sau din propria voință, în exil. În tot acest timp, evreii au rămas și pe teritoriul vechiului stat Israel, dar marea parte a lor a fost împrăștiată peste tot prin lume. Evreii au creat și ei o cultură excepțională, tradiții și obiceiuri care au cunoscut o largă răspândire, iar în comunitatea lor s-a născut prima religie monoteistă (de anvergură²) – iudaismul. În exil evreii și-au păstrat valorile, religia și cultura, dar au adoptat și din obiceiurile, tradițiile, cât și limba țărilor în care au ajuns. Începând cu sfârșitul secolului XIX evreii au început să se întoarcă în patria mamă, iar în 1948 au reînființat statul Israel.

Când vorbim despre interacțiunile dintre cele două popoare vorbim în special de două categorii, care se și întrepătrund. Este vorba de relația dintre cele două popoare, respectiv state – aceasta parțial în perioada antică (la începuturile poporului evreu, perioada regalității) și în perioada contemporană (cu puțin înainte de formarea statului Israel actual), deci cu o întrerupere a acestei categorii pe o perioadă de aproximativ două milenii jumătate. A doua categorie se referă la diaspora evreiască din Egipt care a început tot în antichitate (mai exact în perioada regalității) și s-a sfârșit în perioada contemporană nouă.³

Această a doua categorie are o continuitate extraordinară de câteva milenii. Încă din antichitate evreii s-au stabilit în Egipt și a fost un continuu flux de venituri în și plecări din Egipt; sau în limbaj teologic, adoptat și în limbajul politic evreiesc, a avut loc o serie întreagă de *alyia* (urcare–venire) și *yerida* (coborâre–plecare) din Israel în Egipt și invers.

Istoria este ciclică tocmai din pricina acestui element repetitiv, accentuat de schema: *persecuție / probleme (în altă țară) – retragere (în Egipt) – persecuție (în Egipt) – imigrare (în altă țară)*. În același timp, istoria este imaginată asemenea unui cerc, care a început să se contureze atunci când pe scena istoriei au fost implicate în relație doar cele două popoare (evreu și egiptean – în antichitate), relația continuând pe măsură ce alte nații au intervenit în ea (greacă, romană, persană, arabă, otomană, franceză, engleză) - în majoritatea cazurilor evreii și egiptenii aflându-se sub aceeași dominație), iar în secolul XX, când din nou cele două popoare au rămas singure, fără un factor de presiune din afara (după câștigarea independenței Egiptului și înființarea Israelului), cercul s-a închis, neexistând posibilitatea unei noi *yerida* în țara Nilului.

² Vezi Akhenaton

³ În Egiptul actual mai sunt aproximativ 100 de evrei în vârstă (în Alexandria marea parte). Astfel, în scurt timp, întreaga populație evreiască va dispărea

Mai mult decât atât, există o legătură paradoxală între cele două popoare. Din punct de vedere teologic evreiesc, există o înrudire de frățietate – pe linia lui Sem s-au născut evreii, pe linia lui Ham s-au născut egiptenii, ambii fiind fiii lui Noe / Noah. Apoi, în secolul al VII-lea legătura dintre cele două popoare s-a strâns și mai mult cel puțin din perspectivă teologică. Arabii au cucerit Egiptul și s-au mixat cu egiptenii, dar arabii sunt considerați ishmaeliți (din Yshmael), deci sunt mai mult decât verișori ai evreilor, care vin pe linia lui Isaac (Ytzhak), atât Yshmael cât și Ytzhak fiind copiii lui Avraham, tatăl poporului evreu. Istoria celor două popoare este una paradoxală pentru că este istoria unui conflict familial, a unei relații de familie care nu merge prea bine.

Deși au atâtea valori comune (legea alimentară, circumcizia, întâietatea bărbatului în familie, modestia femeii, ritualul rugăciunii zilnice la ore fixe, etc.), cât și o bază religioasă comună (având parțial aceleași narațiuni sfinte, personalități religioase și aceeași profeți), evreii și arabii au o relație de împotrivire constantă, o relație antitetică de lungă durată. Cu toate acestea, nu înseamnă că nu a existat și perioade de toleranță. Ele se poate vedea și în modul în care Egiptul a fost văzut de evrei, atât ca loc al suferinței, cât și al refugiului, un loc al războiului, al amenințării, dar și al păcii.

În același timp, Egiptul refugiului reprezintă și o relație teologică care merge până la absurd – sărbătorirea Paștelui, a Ieșirii din Egipt în Egipt!

Perceperea duală a Egiptului poate fi văzută și în denumirea pe care evreii i-au dat-o, מצרים (*Mitzraim*) care este pluralul dual de la מצר. Nu este o utilizare la singular – *metzar*, ci apare dualul *aym*, deși cuvântul este înrudit cu cel arab literar (Misr) și arab egiptean (Masr, رصم), ambele având formă de singular. Înțelesul Egiptului este astfel “două strâmtori”, “două pârauri”, “două necazuri”, “două opresiuni”. Tot aici trebuie menționat faptul că denumirea *Mitzraim* arată și raportul temporar, termenul fiind unul biblic, folosit în *Tanakh* și el arată unul dintre curentele teologice *tanakhice* care apar – cel al Egiptului ca loc de suferință. De asemenea, termenul aduce înspre perceperea Egiptului și ca dublu loc, însemnând și “două granițe”, o graniță a necazului, dar și a salvării, evreii alegând această țară de nenumărate ori în timp de persecuție.

Dualitatea se răsfrânge și asupra caracterului evreului egiptean, existând o dualitate absurdă a identității. Aceasta este cel mai vizibilă după crearea statului Israel, când evreii se percep atât ca parte a Egiptului, dar și ca parte a Israelului, pentru că istoria se întâmpla sub ochii lor și aveau o datorie morală față de coreligionarii lor.

3. Teza

Teza are două părți principale, prima se împarte în cinci capitole, iar a doua în patru, fiecare corespunzător unei anumite perioade de timp. Lucrarea arată trecutul relației, situația prezentă și se încheie cu o perspectivă pozitivă asupra viitorului.

În primul capitol din prima parte a tezei („**Istoria relației dintre evrei și egipteni din antichitate până în perioada modernă**”) prezint abordările istoricilor cu privire la relația dintre arabi (respectiv egipteni, după arabizare) și evrei. Aceștia se împart în două blocuri mari și contradictorii: cei care acceptă concepția neo-lacrimogenă, potrivit căreia evreii au fost întotdeauna persecutați în țările musulmane și adepții epocii de aur, care susțin că evreii s-au bucurat tot timpul de o viață bună în pământul arab. De asemenea, arăt că nu mă situez în niciuna din blocurile mai sus-numite, fiind adepta unei viziuni moderate cu privire la viața evreilor egipteni, știind că perioadele de bunăstare au fost suprapuse sau intersectate de perioade de opresiune.

În al doilea și al treilea capitol prezint intersectările celor două popoare conform relatării biblice. Printre primele lucruri atinse va fi expunerea primului contact dintre evrei și egipteni, care a avut loc în timpul primului om considerat a fi evreu pe pământ, „Avraham evreul” (care a făcut și o primă *yerida* în această țară). Un lucru deosebit este că din prima interferență, prin conceperea unui copil dintre Avraham și o egipteancă pe nume Chagar, s-a născut și un nou popor.

Conform textului biblic, tot în perioada timpurie a relației, evreii au ajuns să locuiască în Egipt din pricina unor împrejurări nefericite, în timpul patriarhilor Yosef și Yaacov (având astfel loc o *yerida* în masă) și, tot pe pământ egiptean, evreii s-au înmulțit foarte mult și au prosperat astfel încât au devenit o amenințare pentru Egipt. Drept urmare, poporul evreu a fost înrobii și supus unei politici crude, având loc un *hitrahkut* puternic. În acest context, s-a ridicat Moise, un evreu crescut chiar la curtea faraonică și el a condus ieșirea din Egipt. Am prezentat și câteva dovezi istorice pentru acest eveniment precum Stela lui Merneptah (datată în 1208 î.e.n.), papyrusul Anastasi V, etc.

Mai apoi, am tratat perioada regalității cu războaiele, dar și cu alianțele dintre evrei și egipteni. În timpul lui Solomon relațiile cu Egiptul au luat cea mai mare amploare; conform *Tanakhului* (Bibliei) între cele două țări a existat o fructuoasă relație economică, dar mai mult decât atât, una dintre soțiile sale a fost o prințesă egipteană, identificată cu fiica faraonului Siamun. Căsătoria aceasta a fost un eveniment unic de *hitkarvut* atât în istoria evreilor, cât și în cea a egiptenilor.

În *Tanakh* Egiptul este văzut ambivalent și într-unul din subcapitole abordez acest lucru, iar inserția numelui *Mitzraim* (Egipt) în textul biblic are câteva funcții diferite. În

primul rând, numele apare ca argument pozitiv, exemplificator, pentru ceea ce Dumnezeu a făcut pentru poporul evreu, apoi pentru scopul îndurării divine. Alți psalmi amintesc exodul în scopul educării și ceea ce a făcut Dumnezeu pentru popor este pus în contrast cu ceea ce poporul a făcut, cu păcatele și faptele rele.

Multe cărți profetice ale Bibliei zugrăvesc alianța cu Egiptul negativ, iar practicile religioase din Egipt sunt condamnate. De asemenea, întoarcerea în Egipt a fost interzisă.

În această parte a lucrării am încadrat și constituirea diasporei evreiești în Egipt - Elefantina (sec. VII) și situația evreilor egipteni în perioada greco-romană (legile cu privire la evrei, aspecte pozitive și discriminări, produse culturale evreiești în Egiptul acestei perioade).

Elefantina cu tot ceea ce a reprezentat ea, a fost un moment unic din istoria evreilor atât prin legislația aplicată (contrară țării mame), prin rolul comunității (militar), cât și prin iudaismul mixat cu alte culte și existența unui templu evreiesc excepțional.

Comunitatea de aici a fost însă distrusă într-o gravă revolta împotriva evreilor, aceasta fiind unul dintre momentele celei mai adânci de *hitrahkut* de pe teritoriul egiptean.

În perioada greacă, evreii din Egipt au prosperat aici mai ales datorită ptolemeilor, care le-au acordat un statut privilegiat, ceea ce a dus la noi valuri de *yeridoturi*. Tot acum are loc în Alexandria traducerea Bibliei în greacă și elenizarea evreilor egipteni.

În același interval de timp s-a refugiat în Egipt evreul Onias al IV-lea (din casa preoțească legitimă, din Ierusalim) împreună cu un grup. El a construit în Leontopolis un templu (161 î.e.n.) și se pare că era în fruntea unei comunități foarte puternice pentru că există evidențele epigrafice pentru această așezare ce indică zona ca fiind "țara lui Onias".

Totodată, deși au existat persoane care au fost atrase de iudaism, apar acum o serie de scriitori anti-evrei precum Manetho și Apion.

În momentul în care Egiptul a fost cucerit de romani, evreii au coborât de la statutul avantajat la cel de rând, al populației locale. În 38 a avut loc un mare pogrom împotriva evreilor din Egipt în timpul împăratului Caligula și din pricina situației deplorabile a evreilor de atunci, ei trimiteau ambasade la Roma pentru o schimbare în bine. Grecii care și ei aveau un statut dezavantajat în această perioadă, trimiteau de fiecare dată o contra-ambasadă ca să-i discrediteze pe evrei.

Distrugerea celui de-al doilea templu din Ierusalim în timpul lui Vespasian a avut consecințe și asupra evreilor egipteni, care au fost supuși unei noi taxe, *fiscus judaicus*. Între 115 și 117 a avut loc revolta evreilor din Egipt, Cirene și Cipru și în urma ei marea parte a diasporei evreiești a fost distrusă. Prin urmare, perioada romană a fost plină de

momente de *hitrahkut*. În antichitatea târzie evreii însă s-au redresat și avem în acest sens câteva dovezi arheologice.

Tot în primele secole ale erei noastre, creștinismul s-a răspândit în Egipt datorită evreilor egipteni care l-au acceptat prin propovăduirea apostolului Marcu. Dacă la început nu s-au făcut diferențieri prea mari între evrei și creștini, cu timpul au început tot felul de dezbateri publice pentru stabilirea superiorității și au apărut diverse scrieri anti-evreiești.

Ultimele două capitole ale primei părți sunt concentrate pe perioada arabă și otomană. Pentru perioada arabă de o importanță maximă este Coranul și *geniza* din Cairo, iar cel mai mare cercetător al ei este S. D. Goitein. Un subcapitol este dedicat Coranului și cum acesta arată atitudinea ce trebuie adoptată față de evrei, iar un altul este dedicat vieții evreiești din Egipt, așa cum este ea descrisă în *geniză*.

În cadrul aceleiași perioade am prezentat și diferitele legi cu privire la evrei, în special *Pactul lui Omar*, care reglementa statutul *dhimmilor* (Popoarelor Cărții). Printre legile care discriminau evreii (dar nu numai, și creștinii erau în aceeași categorie) se numără: legea vestimentară, cele care le interziceau anumite ocupații, care le luau dreptul de a călători pe cai, legile care interziceau construirea de noi locașuri de cult, capitația, etc.

Un subcapitol va arăta viața evreilor sub fatimizi, ayyubizi și mameluci, care cu fiecare dintre aceste guvernări a devenit tot mai asuprită, iar un alt subcapitol va prezenta evreii importanți din Egiptul acestei perioade, precum: Isaac Israeli, Saadia Gaon (care a tradus Biblia în arabă), Yakub ibn Killis, Abu Sa'd Ibrahim ibn Sahl al-Tustari, Abu al-Munajja ibn Sha'yah, Maimonide și familia sa, etc.

Evreii din țările arabe au trecut prin arabizare, au adoptat limba, dar și obiceiuri noi. Arabizarea nu a presupus doar adoptarea arabei și nu a presupus neapărat convertirea la islam, deși și acest lucru s-a întâmplat, ci o islamizare în sensul adoptării modului comportamental și de gândire islamic. S. D. Goitein este de părere că această simbioză a produs nu o cultură evreiască în arabă, dar mai degrabă una iudeo-arabă sau poate una iudeo-islamică, în paralel cu cea iudeo-creștină.

Referitor la această cultură nou-formată, niște texte musulmane deosebite sunt textele extra-coranice care cuprind o parte importantă a exegezei scripturale musulmane (*tafsîr al-Qur'ân*) și sunt numite *isrâ'iliyyât*, adică "Narațiuni Israelite". Nu doar iudaismul a influențat, ci și islamul. Spre exemplu, prin practica pelerinajului, care a fost rapid adoptată de evrei și prin sufism; toate acestea reprezentând cazuri de *hitkarvut*. La sfârșitul perioadei arabe noi *yeridoturi* au avut loc din pricina expulzărilor din Europa.

În ceea ce privește conducerea otomană, aceștia au fost bine primiți de către evreii din Egipt, fiind priviți ca niște salvatori după guvernarea dură a mamelucilor.

În timpul otomanilor, evreii au fost destul de feriți de violența fizică; otomanii rareori au persecutat comunitățile pe motive religioase, dar pentru că evreii erau prosperi, i-au exploatat. Sunt cunoscute câteva cazuri aparte în care evreii au avut de suferit din pricina liderilor otomani, precum domnia lui Ahmet Pasha al-Defterdar (sec. XVII) și a lui Ali Bey al-Kabir (sec. XVIII). Printre evreii importanți care au trăit în această perioadă în Egipt se numără: Ishmael Kohen Tanuji și Shabbatai Zevi.

Perioada nu a fost lipsită de diverse interdicții, dar evreii au putut să aibă tot felul de slujbe și să prospere. Evreii trebuiau să poarte însemne distincte, nu puteau să afișeze obiecte religioase în public, nu puteau să poarte nume arabe, erau discriminați la băile publice și le erau impuse legi stricte în ceea ce privește îngroparea morților, etc. Cu toate acestea, au existat și încercări de reformare a statutului *dhimmilor* precum *Decretul Nobil al Camerei Trandafirilor* sau *Hatti Humayun*.

Incursiunile Franței și Marii Britanii în Egipt (sec. XIX) au dus la modernizarea comunității evreiești, iar guvernarea lui Muhammad Ali și a kedivilor a reprezentat încă un pas pentru modernizarea și prosperitatea ei. Deschiderea Canalului Suez și *boom*-ul bumbacului egiptean au creat noi oportunități de muncă pentru evreii de peste tot din Imperiul Otoman.

Deși a fost un secol înfloritor, secolul XIX a adus noi acuzații cu privire la evrei, pe lângă cea de blasfemie a Profetului sau Coranului, precum acuzația de omor ritual. Din nefericire, din anul 1860 antisemitismul de tip european s-a răspândit și în comunitățile creștine din Imperiul Otoman și tot la sfârșitul aceluiași secol au apărut primele tratate antisemite în arabă, traduse din literatura în franceză pe cazul Dreyfus.

Astfel, perioada arabă și otomană, se caracterizează și ea printr-o serie de *hitrahkut* și *hitkarvut* care alternează sau se suprapun. În categoria *hitrahkut* pot intra conflictele din această perioadă, legile discriminatorii, etc., iar în categoria *hitkarvut* pot fi incluse personalitățile evreiești care au contribuit la bunul mers al societății, preluările de elemente dintr-o cultură sau alta și formarea unei culturi evreo-arabe.

Partea corespunzătoare contemporaneității („**Contemporaneitatea ca punct terminus al relației ciclice**”) se va axa pe două direcții distincte: pe starea evreilor egipteni, dar și pe relația dintre cele două țări, Egipt și tânărul stat Israel.

Evreii din Orientul Mijlociu, respectiv cei din Egipt, sunt denumiți *Mizrahim* (Estici) în contrast cu cei vestici, europeni, și se împart în mai multe categorii. Evreii care și-au

făcut Egiptul patria în urmă cu multe generații sunt numiți *Mustaarbim*, evrei indigeni, dar pe lângă aceștia erau și evrei nou-veniți, sefarzi și așkenazi, iar din punct de vedere religios, erau rabaniți și karaiți. Comunitatea vorbea numeroase limbi străine și era angajată în toate sectoarele economiei, fiind caracterizată prin cosmopolitism.

În prima parte a secolului XX ea a trecut prin numeroase schimbări și evenimente care au afectat într-un fel sau altul viața ei, precum ocupația și protectoratul britanic, câștigarea independenței Egiptului, diverse legi ale naționalității, pătrunderea ideilor naziste, al doilea război mondial, răscoala antievreiască din noiembrie 1945, etc.

În ceea ce privește viața politică, evreii deși nu erau foarte activi, făceau parte din aproape toate curentele politice disponibile în Egipt, precum: sionismul, naționalismul egiptean, antisionismul, comunismul și marxismul. În aceeași perioadă, Egiptul a devenit un centru de primire a ideilor naziste și a naziștilor din Europa. Literatura de acest tip era foarte răspândită, lucrări precum *Mein Kampf*; *Protocoalelor Înțelepților Sionului*, dar și pamflete realizate după *Der Stürmer* fiind din abundență răspândite.

Capitolul al doilea al acestei părți va trata fiecare război care a avut loc între Egipt și Israel și repercusiunile conflictelor asupra comunității evreiești egiptene. Dacă înainte de războiul din 1948 în Egipt trăiau 80.000 de evrei, imediat după au plecat 22.000 și încă 10.000 până la izbucnirea războiului următor. Printre măsurile negative care au fost luate împotriva evreilor se numără: violențe fizice și bombardamente, sechestrări, distrugerea lanțurilor de magazine evreiești și închideri, etc.

În contextul războiului din 1956 au fost luate măsuri în plus, precum: detențiunea, Proclamația Militară Nr. 4, Ordinul de Sechestru 189, denaturalizarea și colaborarea cu naziștii. Rezultatul a fost că 14.000 de evrei au plecat imediat după război.

Nu doar războaiele au creat numeroase probleme comunității evreiești, ci și hotărârile politice ale Egiptului cu privire la țările arabe. Spre exemplu, în timpul unirii cu Siria a fost dată Legea Naționalității din 1958 (anti minorități), le-a fost interzis accesul în țară, angajările nu se mai puteau face decât prin biroul guvernamental, economic se putea activa doar prin înscrierea în registrul comercial, din 1959 a fost introdus cardul de muncă, economia a fost naționalizată, etc. Prin urmare, până în 1960 au plecat încă 36.000, rămânând doar două comunități, una în Alexandria și una în Cairo și până la următorul război în Egipt mai trăiau numai 2500 de evrei.

După războiul din 1967, când o parte dintre evrei au au fost expulzați, au mai rămas 1000, iar după războiul de uzură numai 600, prospera comunitate evreiască din Egipt care a trăit aici timp de mii de ani fiind astfel distrusă.

Cel de-al treilea capitol se va ocupa de relația dintre Israel și Egipt după acest punct, după ce comunitatea a fost risipită. Capitolul va prezenta încercările de reconciliere între cele două state, respectiv Acordurile de la Camp David și semnarea tratatului de pace dintre din 1979. De asemenea, va aborda diferite probleme ale istoriei recente, diverse situații de conflict și schimbările care au intervenit în relație odată cu revoluția din 2011.

Istoricul Ilan Pappé, care de altfel a avut de suferit pentru orientările sale, a afirmat că relatarea unei lucrări este în funcție de sensul ideologic sau moral al autorului, iar sarcina istoricului este să spună povestea ca un scop moral, el trebuind să înțeleagă părțile de care vorbește, dar și să repudieze rateurile lor.⁴ Primele 8 capitole prezintă perioade de toleranță și discriminare, o istorie asemenea unui pendul care este atras sau într-o parte sau în alta de diferiți factori, dar lucrarea de față are însă și un scop moral, ultimul capitol fiind dedicat unei moșteniri culturale comune, ținta fiind redeschiderea cercului relațional. Focalizarea în ultimul capitol va fi doar pe aspectele pozitive a relației dintre evrei și egipteni și pe cultura născută din interacțiune pentru punerea bazei unei viitoare păci.

4. Obiective

- Cunoașterea istoriei egiptenilor și evreilor și a interferențelor dintre ei
- Cunoașterea iudaismului și a islamului
- Înțelegerea culturii ebraice și arabe
- Identificarea de elemente comune în ceea ce privește cultura, tradițiile, religia, etc.
- Identificarea unor etape ale conflictului israeliano-arab pe parcursul istoriei
- Constatarea modului în care religia a intensificat conflictul
- Cunoașterea impactului conflictului asupra mentalității umane
- Catalogarea posibilibor factori de reconciliere sau de conflict în relațiile arabo-israeliene actuale

5. Metodologia de realizare

Abordarea studiului legăturilor politico-economico-sociologice dintre cele două popoare au permis conturarea unei imagini a interferențelor pe cele două coordonate: timp și spațiu.

M-am axat în special pe **metoda calitativă de cercetare**. Una dintre metodele calitative folosite a fost **analiza documentelor**. Primele două părți ale tezei cuprind o

⁴Murray Jay Rosman, *How Jewish is Jewish history?*, The Littman Library of Jewish Civilization, Oxford, 2007, p. 7.

abordare religioasă și filozofică, pentru care am folosit sursele cele mai importante din teologia evreiască și arabă, Biblia și Coranul. Am studiat relațiile din antichitate și evul mediu pe baza acestor surse, dar și pe baza cărților care se ocupă de diverse surse istorice, directe și indirecte. Am cercetat diaspora din Egipt, fondată în antichitate și am prezentat evoluția ei până în secolul XX, arătând continuu rolul pe care factorii externi l-au jucat în această relație *de popor gazdă și popor găzduit*. Ultima parte a lucrării arată relația de tip conflictual care a apărut între cele două state odată cu și după obținerea independenței Egiptului și a reînființării Israelului. Am încheiat lucrarea descriind contribuția enormă pe care comunitatea evreiască a adus-o Egiptului și părțile pozitive ale acestei relații, demonstrând că există în viitor speranța unei perspective de pace. În acest scop am verificat și obținut informații din peste 150 de cărți, articole, documente, ziare și site-uri, ceea ce a necesitat o muncă intensă și discernere pentru preluarea doar acelor informații care ajută subiectului abordat; în acest sens am aplicat și **sinteza**, abordând în general datele esențiale ale relației dintre evrei și egipteni.

Am încercat să obțin cele mai renumite cărți pe subiect și pentru aceasta am accesat diferite biblioteci atât din țară (Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, Biblioteca de Studii Iudaice), cât și din străinătate: Biblioteca Universității Central-Europene din Budapesta, cea a Academiei Maghiare care are un departament special de Studii Orientale, Biblioteca Eötvös Loránd, Librăria Universității din Heidelberg și Biblioteca Universității din Haifa.

Deși nu am lucrat în general pe surse primare, cărțile pe care le-am citit au avut ca bază documente și arhive istorice, spre exemplu cartea lui S. D. Goitein, *A Mediterranean Society: The Jewish Communities of the Arab World as Portrayed in the Documents of the Cairo Geniza* (pe evul mediu) și cartea *The Watchman Fell Asleep: The Surprise of Yom Kippur and its Sources*, scrisă de Uri Bar-Joseph, pentru perioada contemporană, etc. Am citit însă documentele cu privire la relația dintre evrei și arabi, publicate de Universitatea Yale prin Proiectul Avalon (de exemplu Tratatul de pace dintre Egipt și Israel, rezoluțiile ONU, etc.).

De asemenea, am făcut un **stagiul de cercetare** în Israel în 2012, dar am avut două **mobilizări** și în Egipt, în diferite orașe, în iulie 2007 și noiembrie 2008-ianuarie 2009 atât ca și turist, dar și ca voluntar social. Călătoriile respective m-au ajutat să înțeleg mai bine cultura acestor popoare și istoria lor.

Nu în ultimul rând, am fost un **observator participativ** al conflictelor din zonă cu cât mai mult am prins Războiul din Gaza din 2008-2009 și cea mai mare confruntare

dintre evrei și palestinieni din ultimii ani, în iulie 2012. De asemenea, am fost un participant al vieții evreiești din Cluj-Napoca timp de nouă ani de zile, fiind deseori alături de comunitatea evreiască de sărbători și cu alte ocazii.

Am aplicat de asemenea și **descrierea** în toate capitolele lucrării, atunci când am prezentat comunitatea în diferite perioade de timp, cât și atunci când am dezvoltat anumite idei religioase, etc..

Deși interviul sau chestionarul este în general bine venit într-o astfel de lucrare, am ales să nu îl introduc din pricina faptului că am fost alături de comunitatea evreiască mulți ani din viață, iar în Egipt am locuit abia câteva luni. Din acest motiv era foarte posibil ca folosirea unei astfel de metode să aibă un caracter subiectiv puternic, nefiind în poziția de a mă raporta egal la ambele părți. Dacă cineva ar putea aduce o asemenea contribuție, ar fi de ajutor pentru domeniul abordat.

6. Motivația alegerii temei

În primul rând, tema aleasă este o continuare a studiilor de nivel licență (am urmat Facultatea de Istorie și Filosofie, secția Studii Iudaice) și, de asemenea, a celor de masterat (Facultatea de Studii Europene, secția Studii Iudaice).

În același timp, am ales această temă datorită necesității cunoașterii evreilor egipteni, care fac parte dintre așa-numiții evrei *Mizrahim* (estici), a căror istorie, din nefericire, este aproape în totalitate necunoscută societății. Ea este nerevelată Vestului, arabilor, dar chiar și evreilor.

Ella Habiba Shohat, o evreică arabă susține: “Creativitatea noastră culturală în arabă, ebraică și aramaică aproape nu este studiată deloc în școlile israeliene și devine dificil să îi convingem pe copiii noștri că am existat de altfel acolo și că unii dintre noi încă locuiesc acolo în Irak, Yemen și Iran.”

7. Contribuția subiectului cercetat

Noutatea lucrării constă în însuși subiectul anchetat. Așa cum am menționat deja, el este aproape necunoscut publicului și este rareori abordat de cercetători.

În ceea ce privește România, au fost publicate cărți pe istoria evreilor și a egiptenilor, dar nici o carte pe istoria lor comună. În afară țării, au apărut multe lucrări pe istoria sau a unui popor sau a celuilalt și chiar câteva care descriu interferențele dintre ele, dar acestea se limitează la anumite perioade de timp și nu există nici o privire de ansamblu asupra

subiectului abordat. Dat fiind faptul că egiptenii au fost pe parcursul timpului cel mai proeminent popor din zonă și de, asemenea, a faptului că actualmente cel mai mare conflict din Orientul Mijlociu este între evrei și arabi, a căror lider este Egiptul - cunoașterea unei istorii generale a intersecțiilor este de maximă importanță.

În același timp, subiectul tratat este unul de interes general al timpului prezent, nu doar din pricina situației curente a Orientului Mijlociu ci și din pricina impactului pe care conflictul din Orientul Mijlociu îl are asupra politicii, economiei, religiei, gândirii și evoluției acțiunii statelor Europei și ale lumii.

Lucrarea este importantă și pentru studiile europene, pentru că ea ne îndreaptă indirect spre rădăcinile culturii europene prezente, iar cultura europeană are la baza sa cultura iudaică. Mai mult decât atât, istoria abordată este de însemnătate și din pricina conflictelor culturale care există astăzi și ea descoperă societății contemporane că, pe lângă cultura iudeo-creștină, există și una iudeo-arabă, cu mari accente egiptene.

8. Rezultate

Am reușit să reconstitui o fascinantă istorie, necunoscută unei mari părți a societății, care arată că nu întotdeauna cele două mari civilizații au fost în opoziție. Lucrarea prezintă o istorie mixtă, a coexistenței și toleranței, dar și a persecuției.

9. Bibliografie

1. BAR-TAL, Daniel, Teichman, Yona, *Stereotypes and Prejudice in Conflict: Representations of Arabs in Israeli Jewish Society*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005.
2. BEININ, Joel, *The Dispersion of Egyptian Jewry: Culture, Politics, and the Formation of a Modern Diaspora*, University of California Press, Berkeley, 1998.
3. BLUMBERG, Arnold, *The History of Israel*, Greenwood Press, Westport, 1998.
4. BUNZL, John (editor), *Islam, Judaism, and the Political Role of Religions in the Middle East*, University Press of Florida, Gainesville, 2004.
5. CHOUEIRI, Youssef M. (editor), *A Companion to the History of the Middle East*, Blackwell Publishing, Malden, 2005.
6. COHEN, Mark R., *Poverty and Charity in the Jewish Community of Medieval Egypt*, Princeton University Press, Princeton, 2005.
7. COHEN, Shaye J.D. (editor), *Diasporas in Antiquity*, Scholars Press, Atlanta, 1993.
8. FREEDMAN, Lawrence, *A Choice of Enemies*, Publicaffairs, New York, 2008.

9. GOITEIN, S. D., *A Mediterranean Society: The Jewish Communities of the Arab World as Portrayed in the Documents of the Cairo Geniza*, University of California Press, Berkeley, 1967.
10. GUTTMAN, Louis, *The Israel Public, Peace and Territory: The Impact of Sadat Initiative*, (raport), Jerusalem Institute for Federal Studies, Ierusalim, 1978.
11. LASKIER, Michael M., *The Jews of Egypt, 1920-1970*, New York University Press, New York, 1992.
12. LEWIS, Bernard, *The Jews of Islam*, Princeton University Press, London, 1984.
13. MODRZEJEWSKI, Joseph, *The Jews of Egypt: From Ramses II to Emperor Hadrian*, Princeton University Press, New Jersey, 1995.
14. PATAI, Raphael, *The vanished worlds of Jewry*, Macmillan, New York, 1980.
15. PORTON, Bezalel, "The Jews in Egypt" in *The Cambridge History of Judaism*, Cambridge, 1984.
16. SHAHAK, Israel, Norton Mezvinsky, *Jewish Fundamentalism in Israel*, Pluto Press, London, 1999.
17. SHAMIR, Shimon (editor), *The Jews of Egypt: A Mediterranean Society in Modern Times*, Westview Press, Boulder, 1987.
18. STILLMAN, Norman A., *Jews of Arab Lands: A History and Source Book*, The Jewish Publication Society from America, Philadelphia, 1979.
19. YE'OR, Bat, *The Dhimmi: Jews and Christians Under Islam*, Fairleigh Dickinson Univ Press, Madison, 1985.